

NOVE VREDNOTE U MOLITVENIKU RIMSKOG MISALA

Zvezdan-Vjekoslav LINIĆ

Kolikogod je upravo u okviru liturgijske reforme naglašavana potreba da se ne odstupi od njezina na tradiciju navezanog karaktera, toliko se ne smije zaboraviti da je liturgija djelo čovjeka, povijesnog bića, koji to svoje djelo želi izraziti svjesnim i sebi razumljivim načinom. U vjernosti tradiciji liturgija, dakle, mora i biti otvorena ljudima svih vremena; znati se prilagoditi izražajnoj moći konkretnog čovjeka. Upravo zato želi i postkonzilska reforma rimske liturgije sačuvati zdravu predaju i ujedno otvoriti put k opravdanom napretku.¹

Potreba se liturgijske reforme osjeća ne samo s obzirom na prijevode rimskog misala na narodni jezik, nego i na potrebu preorijentacije misnih tekstova u skladu sa životom, mišljenjem, vjerom i teologijom danas. Da je liturgija tijekom povijesti neprestano bila živa u narodu, možda bi njezini tekstovi i danas bili razumljivi i možda bi ih mi danas osjećali i shvaćali u jednom organskom kontekstu. No, previše je kršćanskih generacija živjelo na rubu liturgijskog života, tako da je današnjoj generaciji upravo nemoguće ući u poruku ritualno baštinjenih formula i rječnika rimske liturgije.

Danas smo sve više i više svjesni da Bog nije samo »jednom u nekoliko navrata i na različite načine govorio«, nego da on »i u najnovije vrijeme, tj. danas, nama govori po svom Sinu« (usp. Hebr 1,1—2). Stoga je ne samo prikladno nego i potrebno da na tu aktualnu Riječ mi danas odgovorimo novom, isto tako aktualnom liturgijom.

U ovom kratkom referatu pokušat ću pokazati koliko nove formulacije u molitvenim obrascima novog misala omogućavaju današnjem čovjeku ući u Misterij Krista i liturgiju životno doživjeti. Ograničit ću se samo na tri molitvena obrasca u okviru mise: zbornu, darovnu i popričesnu molitvu.

Sve te tri molitve spadaju u grupu molitvi rezerviranih za predsjedatelja liturgijskog slavlja i već samim time upozoravaju na važnost i značenje koje im pripada.

One spadaju isto tako redovito u tzv. molitve prošnje. Oslanjajući se na neki Božji misterij, one formuliraju jednu čovjekovu prošnju.

---

¹ SC 23.

Redovito se nalaze iza neke obredne cjeline kojoj time daju završnu formu i zaokružuju smisao.

Najkarakterističnija i najbolje poznata molitva jest ona koju nazivamo na početku mise, a naziva se kolekta. U rimskom se misalu ona jednostavno zove »molitva-oratio«. Cilj joj je mnogostruk. Želi uvesti vjernika u pojedini božanski misterij, bilo onaj koga slavimo toga dana, bilo onaj koga evociramo u biblijskim čitanjima, i na temelju toga formulira prošnju.

Druga molitva koja nas u ovom sklopu zanima jest molitva nad darovima. Na koncu prinošenja darova najnaravnija je i najuobičajenija prošnja da prikazani »darovi« budu ugodni Bogu i da budu izvor duhovnih dobara onima koji ih prinose ili za koje ih prinosimo. Ta se molitva nalazi u dosta teškom položaju, kao što se to može vidjeti u pažljivom studiju starih izvora i u novom misalu: anticipira teme epikleze po posvećenju i teme pričesti. Predstavlja isto tako često ponavljanje onoga što se izgovara u ustaljenim prikaznim formularima.

I konačno molitva iza pričesti, koja u svojoj naravi redovito evocira sakrament na kojem se participiralo, naglašavajući nadalje onda osobnu ili eklezijalnu dimenziju.

Struktura, rječnik i stil molitava

Bitni sadržaj teksta molitve sadrži, katkada u široj, katkada u užoj formi temeljne elemente: confessio i supplicatio. Prvi se dio sastoji u usmjerenju k Bogu, vrlo često uz neki svrsishodni atribut (kao npr. vječni, svemogući, svevišnji, itd...) koji je ili općenitog karaktera, ili je usmjeren nekom konkretnom Božjem misteriju ili obredu koga slavimo, ili temi koja je uključena u liturgijsku celebraciju.

Drugi dio često počinje glagolom traženja, prošnje, gdje se u smislu poštovanja i kurtoazije dodaje »molimo Te«.

Takva je shema poštivana i čuvana i u odabiranju i sastavljanju novih molitvenih obrazaca u novom misalu.

Povijest molitvenih obrazaca poznaje doba improvizacije i stvaranja i u najsvečanijim dijelovima liturgijskog slavlja, rezerviranim predsjedatelju: u euharistijskoj i u drugim misnim molitvama. Istom se u 4. st. počinju bilježiti i ustaljivati pojedini molitveni formulari, koji su se onda kao takvi često upotrebljavali i u drugim crkvama, ne dokidajući pravo predsjedatelja da formulira molitve okupljenog naroda. Pojava sakramentara sve više i više veže predsjedatelje liturgijskih zajednica na poštivanje obrazaca koji su posvećeni praksom rimskog biskupa. Takvo fiksiranje liturgije bilo je podržavano i od svjetovnih vlasti (kao npr. Pipin i Karlo Veliki), dok joj nije konačno dan definitivni oblik u misalu Pija V. godine 1570.

U obnavljanju rimskog misala posegnulo se ponajprije za bogatstvom molitvenih obrazaca koje nalazimo u starim dokumentima kako rimske, tako i drugih crkvenih zajednica. U želji da liturgija ostane u svojoj naravi vjerna tradiciji nije se htjelo preskočiti bogatu predaju prvih stoljeća, nego je upravo bolje iskoristiti. Zato ćemo u novom misalu naći dosta velik broj molitvi koje nalazimo i u starom rimskom misalu Pija V i to upravo zato jer i ovaj vjerno prenosi posvećene i teološki bogate molitvene obrasce starije tradicije.² Nedjeljne su formulacije u tome redovito manje podložne promjenama, pa zato možemo naći 41% molitvenih obrazaca u novom misalu koji su identični s obrascima u starom. No zato se u daljnjem obnavljanju molitvenih formulacija obilno posegnulo za starim liturgijskim knjigama. Tako ćemo naći u daljnjih 50% nedjeljnih molitvenih formulacija tragove starijih liturgijskih tradicija sačuvanih u rimskih sakramentarijima ili u sred-novjekovnim misalima. Preuzete su te formulacije zbog njihove dubine i vjernosti liturgijskom misteriju i aktualnosti koja se može danas uočiti. U isto vrijeme u tome se može uočiti postojana briga Crkve da liturgija ostane u posjedu svega onoga što je sveto i zdravo baštinila kroz tradiciju. Tek nešto više od 1% ima u sadašnjem misalu de tempore potpuno novih molitvenih formulara.

U tim molitvenim formularima nedjeljnih i ferijalnih misa liturgijske godine nalazimo nerijetko i nemalih dodataka ili ispravaka. Oni su uglavnom crpljeni u inspiraciji crkvenih otaca prvih kršćanskih stoljeća, ili u djelima Drugog vatikanskog sabora. Upravo duh i život ovog Sabora osjeća se u liturgijskim molitvama: živom izrazu vjere i života Crkve.

U sanktoralu liturgijskog kalendara obilnije se kombiniralo novim molitvenim formama. Oko 26% molitvenih obrazaca (a to su uglavnom zborne molitve, kolekte) potpuno je nanovo sastavljeno, dok ih je oko 41% preuzeto iz starog misala. Isto tako znatni je broj molitve (ostalih 33%) doživio izvjesne preinake na temelju kritičnijeg poznavanja života svetaca ili drugih izvora.

Time je novi rimski misal htio iskoristiti ono što je najbolje u staroj rimskoj kao i u općenito zapadnoj liturgijskoj tradiciji; pokušao je eliminirati ili modificirati ono što je bilo vezano uz zastarjele lokalne situacije (kao npr. »neprijatelji«, 6. i 7. st.) ili ono koje izgleda neprikladno za današnji mentalitet. Velike novosti u molitvama sanktorala očito ukazuju na novosti kršćanske duhovnosti danas, koja se jako razlikuje od shvaćanja starijih vremena, a temelj za takvo novo shvaćanje duhovnosti nalazimo u djelima Drugog vatikanskog sabora.

² Podatke o izvorima liturgijskih molitvi novog misala sam crpio iz članaka Antoine Dumasa, O.S.B., *Les sources du nouveau missel romain: Notitiae* 60 (jan. 1971) 37—42; 61 (febr. 1971) 74—77; 62 (mart 1971) 94—95; 63 (apr. 1971) 134—136; 65 (aug.—sept. 1971) 276—280; 68 (dec. 1971) 409—410.

Ovdje bih sada pokušao sumirati u nekoliko točaka ono što mi se stilski, idejno-teološki i liturgijski čini novinom u molitvenim obrascima novog misala. Dobro je napomenuti već na početku da to ne će biti potpuni mozaik svih elemenata koji bi se ovdje mogli iznijeti, nego ću paradigmatički posegnuti za najuočljivijim primjerima takvih novina

1. Stil je novih i starih liturgijskih molitava takav da su u redovitim slučajevima upravljene na Boga Oca, a završavaju se posredovanjem ostvarenja molbe po Isusu Kristu. Takav je stil uobičajen i gotovo posvećen dugotrajnom liturgijskom tradicijom, i on je sačuvan i u novim molitvenim obrascima. Vrijedno je ipak napomenuti, po mom mišljenju, da su te tzv. početne apelacije u mnogobrojnim potpuno novim ili djelomično novim molitvenim obrascima novog misala postale mnogo *osobnije i konkretnije*.

Rjeđe nego prije čut ćemo početne apelacije kao npr. »svemogući, vječni Bože«, ili »svemogući Bože«, ili »vječni Bože«, i sl. apelacije koje nisu u svojoj biti specifično kršćanske, jer se isto tako mogu primijeniti u molitvama drugih religija. No, zato ćemo u promijenjenim molitvenim obrascima dosta često naći početni zavij koji je osobniji, i vrlo često aludira na neki konkretni Božji atribut kojega u molitvama želimo evocirati, kao npr.: »Bože, Oče milosrđa«, »Bože, zaštito i uzdanje naše«, »Milosrdni Bože« i sl. Takvi atributi aludiraju i na neku tajnu koju konkretno slavimo, kao npr. »Bože, jakosti svojih svetih«. Posebno mi se važnom čini novina, da je početna apelacija nerijetko vrlo prisna i bliska, obraćajući se Ocu u intimnoj familijarnosti, kao što to pokazuju primjeri: »Hvala Ti, Gospodine...« ili »Gospodine, Ti si dobar...«. Čini mi se da u tim i takvim primjerima dolazi do izražaja specifično kršćanski momenat intimne obiteljske veze između nas i Oca ostvarene u Isusu Kristu. S druge strane htjelo se takvim formulacijama preuzeti način zahvaljivanja ili obraćanja u ljudskom iskrenom saobraćanju, koji je u logici povijesti spasenja temelj i našeg saobraćanja s Bogom.

2. Drugi važan element u novim ili obnovljenim molitvenim obrascima čini mi se da je u većoj *aktualizaciji* kršćanske *nade* i kršćanske *eshatologije*. Mi smo eshatologiju uvijek zamišljali kao nauku »De Novissimis«, pomicajući tako njezine osnovne stvarnosti u vremenski vrlo udaljeno područje, koje ne zadire u ovaj naš život.³ Neke nove misne formulacije žele naglasiti da se kršćanska eshatologija živi i ostvaruje već sada u kršćanskoj nadi utemeljenoj na Kristovu uskrsnuću. Novo se nebo i nova zemlja stvara već ovdje i mi možemo pospješiti dan Drugog dolaska Kristova. Mi upravo »u radu na izgradnji ovoga svijeta hitimo ususret Gospodinu«. ⁴ U našem hodanju kroz prolazno učimo se ljubiti i prihvatiti vrednote koje vazda ostaju.⁵ Sve su to ideje

³ Vidi o tome knjigu J. Moltmann, *Theologie der Hoffnung. Untersuchungen zur Begründung und zu den Konsequenzen einer christlichen Eschatologie*. München 1964.

⁴ Zborna molitva II. nedjelje došašća.

⁵ Popričešna molitva I. nedjelje došašća.

molitvenih formulara koje žele biti u skladu s novim poimanjem kršćanske eshatologije i kršćanske nade danas.

3. S tim u vezi treba svakako naglasiti i drugačiji pristup ka *zemaljskim vrednotama*. Zemaljske su vrednote uključene u božanski plan spasenja i po njima mi bivamo uključeni u život. Zemaljske stvari nisu za nas prepreka na našem putu prema Kristu, nego vrednote koje nam pomažu da ostvarimo pravi život. Cilj je Božjeg stvaranja da svako stvorenje ostvari ono što je Bog u njega upisao. U prvom je redu tu zahvaćen čovjek kao Božje stvorenje. I s antropološkog gledišta čovjek mora u potpunosti ostvariti svoje čovječstvo, kako bi mogao ostvariti i svoje kršćanstvo. Zato se nerijetko čuje u molitvenim obrascima i molba: Daj, Gospodine da živimo kao pravi ljudi... U isto vrijeme se naglasak stavlja na sve stvorenje koje ljudima mora pomagati na tom putovanju. Zato je taj novi zaokret upravo kristalno okarakteriziran na nijansi koja je uvedena u zaključnu molitvu druge nedjelje došašća. U staroj formulaciji nalazimo riječi: »Nasićeni duhovnom hranom smjerno te molimo, Gospodine, da nas učešćem u ovom otajstvu naučiš *prezirati* (podcrtao Z. V. L.) što je zemaljsko, a ljubiti što je nebesko«. U novom obrascu istu molitvu nalazimo ovako nijansiranu: »Ti si nas, Gospodine, nahranio duhovnim jelom pa te sada smjerno molimo: po ovom nas otajstvu nauči mudro *vrednovati* (podcrtao Z. V. L.) dobra zemaljska i prijanjati uz dobra nebeska«.

4. Molitveni obrasci spadaju u svečane dijelove euharistijskog i sakramentalnog slavlja, i zato su one pridržane predsjedatelju, a žele izraziti nakane svih u jednoj općenitoj formi. Nemoguće je, barem u nedjeljnim zajednicama, formulirati molitvu u vidu neke specijalne potrebe. U toj želji za širinom kršćanske liturgijske molitve želim još posebno naglasiti izričitost *horizontalnosti* u mnogim molitvama novog misala, posebno sanktorala. Svi kršćani moraju odgovoriti svom kršćanskom pozivu.⁶ Kršćanski je poziv biti svet, kao što je Bog svet. Jasno je dakle, da u vertikalnoj liniji svaki odgovor na kršćanski poziv svetosti jest participacija na svetosti Onoga koji je »jedini svet«.⁷ Mi je ostvarujemo u horizontalnoj liniji, koja je često naglašena u molitvama. U ljubavi ostvarenoj prema braći ljudima, u služenju svojoj braći mi služimo Kristu, mi doprinosimo spasenju svih ljudi i ostvarujemo svoj kršćanski poziv. Donosim samo tri najočitija primjera: »...neka ova hrana ljubavi učvrsti naša srca i potakne nas da tebi služimo u svojoj braći...«;⁸ »...da zahvaćeni tvojom ljubavlju služimo spasenju svih ljudi...«;⁹ »...molimo da i mi... vjerno služimo Kristu u braći ljudima...«.¹⁰ Mislim da nije sporedno što se u takvim formulacijama molitva širi na sve ljude dobre volje, i što se time katolička, kršćanska molitva otvara svim planovima Božjeg spasenja.

Ovim zapažanjima kod čitanja novih ili obnovljenih molitvenih obrazaca, kao i ovim uspoređivanjima sa starim molitvama moglo bi

⁶ Usp. zbornu molitvu na blagdan sv. Matije apostola 21. rujna.

⁷ Usp. zbornu molitvu na blagdan Svih svetih.

⁸ Popričesna molitva XXII. nedjelje kroz godinu.

⁹ Zborna molitva na spomendan sv. Franje Asiškog 4. listopada.

¹⁰ Zborna molitva na spomendan sv. Marie 29. srpnja.

se dodati još mnogo elemenata. Vidi se npr. šira biblijska inspiriranost novih molitvi, nastojanje biti vjerniji životu i vremenu pojedinog sveca, kada se sastavljalo nove molitve, biti konkretniji u formuliranju motivacije pojedine molbe. Cilj ovog malog referata nije bio iscrpiti sve te nove elemente u novim molitvenim formularima, nego upozoriti na to da ih ima, da su oni zapaženi i znatni, i da oni žele u potpunosti doprinijeti sveukupnoj obnovi crkvenog života kršćana.

Ideal se nikada ne može postići, pa sigurno nije postignut niti sada u novom euhološkom tijelu kršćanske liturgije. Poželjelo bi se možda da nove molitve stilski ne ostanu na razini rimske liturgije, koja želi molbu izraziti u što je moguće kraćoj formi i isklesanim stilom. Možda to našem današnjem mentalitetu ne odgovara i htjelo bi se više jednostavnosti i eventualnog opširnijeg izraza. Isto tako se nije dovoljno iskoristilo molitve u njihovoj liturgijskoj ulozi veze između sakramenta i života. One su glavni element gdje to dvoje u svojoj životnoj povezanosti treba doći do izražaja. Isto mi se tako čini, da se previše vezalo na isključivo zapadnu liturgijsku tradiciju.

No usprkos tome, nove molitve rimskog misala predstavljaju jedan veliki korak dalje. Mislim da taj korak želi biti među ostalim i pedagoškog karaktera: upozoriti na novosti koje trebaju biti prisutne u životu.

Pokušaj ostvaren u novom misalu Pavla VI. uređen u kompetentnom krugu za cijelu Crkvu daje naslutiti i izvjesnu sugestiju: da se na nacionalnom i dijecezanskom planu molitveni izraz lokalne Crkve ne ograniči samo na mogućnosti dane u centralnom misalu. To se može ostvariti već u jednoj izvjesnoj slobodi prijevoda molitvi službenog vatikanskog izdanja misala »editio typica«,¹¹ a s druge strane dodavanjem novih molitvenih mogućnosti koji bolje odgovaraju potrebama lokalne Crkve. Da li to otvara put i mogućnostima da se molitvene izraze na licu mjesta improvizira po konkretnom lokalnom liturgu, teško je reći. Sadašnje pravno stanje to nigdje ne predviđa, a i svečani karakter liturgijskih molitvi to ne sugerira. Ne sugerira u najmanju ruku improviziranje prema samovolji predsjedatelja, bez ozbiljne daljnje i bliže priprave za to.

U životu Crkve uvijek je svježa recipročna ovisnost života i vjere s jedne strane, liturgije i molitve s druge strane: *lex orandi — lex credendi*. Sigurno je, da u toj recipročnosti odnosa mi možemo nove molitvene obrasce shvatiti kao plod pokoncilске teologije i otvaranja Crkve svijetu. Isto je tako logično da kao vjernici i kao predsjedatelji liturgijskih zajednica znademo shvatiti, valorizirati i uvažiti bogatstvo novih molitvenih mogućnosti u rimskom misalu i znati to bogatstvo otkriti drugima.

¹¹ Donosim samo jedan primjer, gdje se po mom mišljenju može govoriti o drugačijem prijevodu i adaptaciji. Evo hrvatskog i francuskog teksta popričesne molitve prve nedjelje došašća: »Bila nam, Gospodine, na pomoć otajstva u kojima smo sudjelovali. Molimo Te, već sada dok hodimo kroz prolazno, nauči nas ljubiti i prihvaćati vrednote neba koje vazda ostaju.« Francuski tekst: »Fais fructifier en nous, Seigneur, l'eucharistie qui nous a rassemblés: c'est par elle que tu formes dès maintenant, à travers la vie de ce monde, l'amour dont nous t'aimerons éternellement.«